

Duebrødre Stiftelse i Roskilde i ældre Tid.

Ved **Holger Fr. Rørdam.**

I Middelalderen fandtes i og ved Roskilde, foruden fem tildels anseelige Klostre, tre Hospitalsstiftelser beregnede paa at yde Værn og Ly for gamle, fattige og svagelige Personer, nemlig Helliggesthus, Duebrødre og S. Jørgens Hus paa Bjerget ogsaa kaldet Spidalsbjerg. Af disse var Duebrødre Hospital maaske det uanseeligste; men ikke desto mindre har det overlevet de andre, idet det væsentlig er blevet deres Arving.

Det er ikke Meningen her at levere denne Stiftelses fuldstændige Historie, men nærmest at meddele Efterretninger om de Mænd, som i det 16de og en Del af det 17de Aarhundrede vare Forstandere, hvortil da de forefundne Oplysninger om Stiftelsen selv ere knyttede.

Den første Oprindelse til Duebrødre Hospital kjendes ikke¹⁾, men den 1. Januar 1478 bestemte Kong Christiern I med Roskilde Biskops og Kapitels Samtykke, at den »Rente

¹⁾ Biskop Jakob Erlandsens Dotation af »domus Sancti Spiritus« i Roskilde (dat. 17. Maj 1253) og hans Indulgensbrev for samme Hospital, gjælder nemlig ikke »Duebrødre«, som det jevnlig er antaget, men »Helliggesthus«. Det er overhovedet neppe rigtigt at identificere Duebrødrene med Helligaandsbrødrene, saa vanskeligt det end kan være at trække Grænselinien. Jvfr. Lange, De norske Klosters Hist. 2. Udg. S. 24.

og Tilliggelse«, som hidtil havde hørt til »Duebrødre i Roskilde«, fremtidig skulde anvendes til Underholdning for en Kannik ved Domkirken, der dog skulde være forpligtet til at yde 4 fattige, der »skulde bære den Helligaands Tegn, en Due«, frit Husly og Føde, samt give 2 Skoledisciple Middagsmad, og lade holde daglige Messer for Kongens og hans Families Sjælefred. Da der ogsaa betingedes Kapitlet en aarlig Afgift af Duebrødre, og da Kongen fik Ret til at udnævne den Kannik, som fremtidig skulde forestaa Stiftelsen og have sin Underholdning af den¹⁾, saa antager jeg, at det hele har været en Handel mellem Kongen paa den ene Side, og Biskop og Kapitel paa den anden, ved hvilken de fattige have betalt Gildet. Med andre Ord: Kongen kunde fremtidig lønne en af sine Tjenere med Kanonikatet, og Kapitlet fik aarlig 24 Tdr. Korn, som det ikke før havde haft, men de fattiges Antal, som skulde bære Duens Tegn, blev indskrænket til et Minimum, der ikke godt kunde være ringere, om det overhovedet skulde være noget. De smukke gudelige Talemaader, hvormed Brevet indledes, ere formentlig en Sirat, tjenlig til at dække over en ikke meget gudelig Adfærd. Kjender man den Aand, der raadede i Kirke og Stat i Konkordaternes Tidsalder, vil man neppe finde Formodningen usandsynlig. Det var den Slags og meget andet, der samlet til Bunke endelig gjorde Reformationen til en uafviselig Nødvendighed.

At vi ikke gjøre hverken Konge eller Biskop Uret, turde finde sin Stadfæstelse i den Kjendsgjerning, at de Mænd, som i Tiden henimod Reformationen vare forlenede med Duebrødre, alle vare eller synes at have været Hof-tjenere.

I Daugaards Bog »om de danske Klostre« (S. 190 ff.) og i Behrmanns »Grundrids til en historisk-topographisk Beskrivelse af Roeskilde« (S. 221 ff.) gives nogle Bidrag

¹⁾ Hofman, Fundationer VII, 311—12.

til »Duebrødreklosters« Historie, der dog ikke udmærke sig ved Klarhed, paa Grund af Sammenblanding med »Helliggesthus«. I det førstnævnte Skrift anføres en Hr. Peder Andersen som Forstander for Duebrødre 1512. Men da vi ikke kjende nærmere til ham, lade vi Efterretningen staa ved sit Værd og gaa over til at nævne de Mænd, om hvilke vi med Vished vide, at de før og efter Reformationen have været Stiftelsens Forstandere eller dog have nydt Indkomsterne af samme.

Erik Pors, kongelig Skriver paa Nykjøbing Slot, fik 20. Jan. 1520 kgl. Forleningsbrev paa »Duebrødre Kloster uden(for) Roskilde«. Brevet udstedtes »ad gratiam«, eller indtil Kongen traf anden Bestemmelse, og »under de sædvanlige Betingelser« (cum clausulis consvetis), hvorved da maa forstaaes Underholdning af de fattige og Bevarelse af Godset. Kannik har Erik Pors neppe været, saa lidt som hans nærmeste Efterfølgere, og Christiern I's Ordning var saaledes allerede forladt paa dette Punkt. Naar Stiftelsen i det korte Udtog af Christiern II's Forleningsbrev til Erik Pors, som er os levnet i Registranten fra denne Konges Tid¹⁾, betegnes som »Duebrødre Kloster«, medens den i Christiern I's Brev kun kaldes »Duebrødre«, saa kan man ikke deraf slutte, at den nu mere end forhen var bleven et Kloster. Det var vel kun en folkelig Betegnelse, hvortil den fattige Virkelighed kun daarligt svarede. Vi vide ikke, hvor længe Erik Pors har forestaaet Duebrødre. Ifølge Klevenfeld forekommer han 1523 som »Relator« ved Udstedelsen af et Kongebrev for Laaland²⁾. Men han hører ikke til sin Tids fremtrædende Personligheder.

¹⁾ Suhms Saml. II, 1, 187. Ved Brevets Udstedelse var den bekendte Hans Mikkelsen (Borgmester i Malmø) »Relator« eller den, der gjorde Indstillingen til Kongen.

²⁾ Det kan vel altsaa ikke være rigtigt, naar der i Hist. Tidsskrift 5. R. II, 443 siges, at han døde 1521. I Fred. I's Registranter S. 443, nævnes Erik Pors, men uden at der af Brevet fremgaar noget bestemt om hans Levetid.

Hans Ryaner, formodentlig en gammel Hoftjener, synes at have været den næste Forstander for Duebrødre. Hans Besiddelse af denne Forlening blev imidlertid forstyrret derved, at

Peder Hansen, Kongens Hofsinde, tilhørende den Adelsslægt, der kaldes »de nye Basser«¹⁾, erhvervede den 30. Juni 1527 kgl. Forlening paa Duebrødre Hospital udenfor Roskilde med Forpligtelse til at lade holde den tilbørlige og sædvanlige Gudstjeneste og forsørge de syge Folk. Det viste sig imidlertid, at dette Brev, skjønt to saa ansete Mænd som Mogens Gøye og Henrik Krummedige nævnes som »Relatores« ved Udstedelsen, dog var erhvervet ved »vrang Undervisning«, og paa den kort efter følgende Herredag i Odense bestemtes da, at Hans Ryaner skulde have nyt Følgebrev til Stiftelsens Fæstere og undergivne. Dette Brev udstedtes 22. August s. A. Et Aarstid derefter afstod Hans Ryaner imidlertid Forleningen til

Hans Eriksen, en Adelsmand, der tidligere havde været forlenet med Kornerupgaard og sidst med Bahus Slot²⁾. Den 5. September 1528 fik han nemlig kgl. Livsbrev paa Duebrødre (uden)for Roskilde efter Hans Ryaners Opladelse, dog med Forpligtelse til at holde Gaarden ved Magt, Gudstjeneste med Messer og andet, som der plejer at holdes, og forsørge de fattige syge Mennesker redelig og tilbørlig med Mad, Øl og anden Del efter gammel Sædvane. Hans Besiddelse blev imidlertid meget kort, uden at vi nu vide, hvad Grunden har været til, at dette »Livsbrev« overførtes paa en anden.

Ludvig Gyldenstjerne, Kongens Hofsinde, fik nemlig allerede 23. Oktober 1528 et ganske lignende Brev paa »Kongens og Kronens Hospital Duebrødre udenfor Ros-

¹⁾ A. Thiset, Stamtavler over danske Adelsslægter I, 114, hvor der findes videre Efterretninger om Peder Hansen, der blev Stamfader til en anset norsk Slægt, som undertiden kaldes: Little.

²⁾ Nærmere Oplysninger om denne Mand findes i Kirkehist. Saml. 3. R. V, 398 ff.

kilde«, med udtrykkelig Bemærkning om, at alle de ovenfor omtalte Breve »skulde være døde og magtesløse og ej komme Ludvig Gyldenstjerne til Skade paa Hospitalet eller noget af dets Gods«¹⁾. Om Hans Eriksen har »opladt« (d: imod en Erstatning afstaaet) Forleningerne til ham, maa vi lade uafgjort; men det er vel det sandsynlige. At Stiftelsen imidlertid ikke kan have haft Gavn af saa at sige at være Handelsvare, turde være indlysende. — Om Ludvig Gyldenstjerne vides, at han omkom i de første Dage af Februar 1536 ved et Opløb i det belejrede Kjøbenhavn²⁾.

Fra Grevefejdens Tid og de nærmest følgende Aar foreligger der intet om den lille Stiftelse i eller rettere udenfor Roskilde, indtil Christian III under 29. November 1542 gav en af sine Officerer, Reimer von der Wolde, Brev paa Duebrødre Kloster og Gaard med tilliggende Bønder og Tjenere at nyde i 4 Aar og at annamme til S. Valborg Dag 1543, med Forpligtelse til at holde Gaarden ved skjellig Bygning og Hævd, samt besørge de fattige, som ere derinde, med tilbørligt Underhold, holde Tjenerne ved Lov og ej besvære nogen af dem imod Sædvane³⁾. Denne Lensmand er dog sikkert aldrig kommen i Besiddelse af Duebrødre. Rimeligvis har Dr. Peder Palladius eller andre gjort Kongen opmærksom paa det usømmelige i at anvende dette Hospitalsgoods til Lønning af en Kriger. Saa meget er i alt Fald vist, at Kongen en Maanedes Tid derefter udstedte et nyt Forleningsbrev, hvorved Stiftelsens Tarv og Christiørn I's Ordning mere kom til sin Ret. Den nye Forstander blev:

¹⁾ De forskjellige Forleningsbreve paa Duebrødre fra Frederik I's Tid kjendes fra Udtogene i denne Konges Registranter (Erslevs og Møllerups Udgave, S. 129. 140. 178. 186—7). Jvfr. Hist. Tidsskrift 5. R. II, 178. 190 f.

²⁾ Danske Mag. 4 R. VI, 190.

³⁾ Erslev og Møllerup, Danske Kancelliregistranter, S. 250 f.

Hr. Gotskalk Wedzel¹⁾, 1542—57. Denne Mand forekommer første Gang i Aaret 1518, da han ved sin Afgang fra Embedet som Skriver paa Kjøbenhavns Slot gennem Rentemester Anders Glob fik Kongens Kvittering for sin Oppebørsel²⁾. Anledningen til hans Afgang synes at have været, at han agtede sig udenlands for at studere, vistnok for derved at erhverve Adkomst til højere gejstlige eller Stats-Stillinger. 1519 træffe vi ham i alt Fald som studerende ved Universitetet i Köln, hvor han havde ladet sig indskrive »ad jura«³⁾. Senere blev han Kannik baade i Roskilde og i Lund, og paa det førstnævnte Sted residerede han⁴⁾. Den 27. December 1542 fik han kgl. Forlening paa »Duebrødre Kloster og Gaard i Roskilde«, der herefter skal være et Kannikedømme til Roskilde Domkirke, med al sin Tilliggelse, Rente, Frihed og Privilegier, eftersom andre Kanniker der sammesteds have deres [Præbender], at nyde for Livstid, dog at han og hans Efterfølgere skulle opholde sex fattige Personer, som skulle indtages for Guds og deres Armods Skyld, og ikke for nogen Gave, de fire Personer efter den gamle Fundats's Lydelse, og de to i Stedet for de nu bortfaldne Messer; desuden skal han hver Dag give to fattige Degne af Skolen Middagsmaaltid. For at være delagtig i Kapitlets Rente, skal han aarlig yde dette 6 Pund Korn; men han var ikke (som de andre Kanniker) berettiget til at optere eller opstige til højere Præbende. Han skulde bygge og forbedre Duebrødre Gaard, og naar han døde, skulde hans efterladte, rørlige Gods, naar hans Testamente var fuldgjort, blive ved Gaarden til

¹⁾ Navnet skrives paa forskellige Maader: Gotske Wedsell, Goetschalvus Wessel o. lign. Absolut urigtigt er Wüdsel, som Daugaard og Behrmann have efter Pontoppidan, og Bedzer, som Dansk Atlas VI, 102 har.

²⁾ Suhms Saml. II, 1, 172.

³⁾ Hist. Tidsskrift udg. af den norske hist. Foren. III, 488.

⁴⁾ Knudsen, Joachim Rønnov, S. 174. Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2. R. II, 36—7.

fattiges Behov og af hans Efterfølger annammes som Inventarium¹⁾).

Under et Ophold i Roskilde udstedte Christian III 17. December 1547 ikke blot en Stadfæstelse af sin Oldefaders Fundats for Duebrødre Hospital, men skjænkede tillige Kongetienden af Vigersted Sogn i Ringsted Herred og Syv Sogn i Ramsø Herred til samme, for at der kunde være tilstrækkelige Midler til at underholde de to fattige, som 1542 vare lagte til de fire, som vare der iforvejen. Endvidere bestemtes, at naar »Duebrødre Kannikedømme« blev ledigt, skulde Kapitlet have Fuldmagt til at vælge en af dets Medlemmer, der egnede sig dertil, til Forstander for Hospitalet, hvilken da skulde drage til Kongen og faa dennes Stadfæstelse paa Valget. Fire besindige Mænd af Kapitlet skulde aarlig bese »Duebrødre Kirke og de fattige Sødskendes Hus, om de holdtes ved Magt og Lige«, samt undersøge, om de fattige fik, hvad der tilkom dem. I modsat Fald skulde de træffe Foranstaltninger til, at Mangerne kunde blive afhjulpne²⁾).

Det er første Gang, Hospitalets Kirke udtrykkelig omtales i de nu bevarede Kilder. Selvfølgelig har den imidlertid været der fra Begyndelsen af. At Hr. Gotskalk Wedsell skulde have forrettet Gudstjeneste der, er lidet sandsynligt. Derimod vide vi, at han med sit Kanonikat forbandt Præsteembedet i Gadstrup, hvor han endog en Tid boede i Præstegaarden³⁾. Det var en Levning fra de Forhold, der havde fundet Sted før Reformationen, da Præstekaldene i en vid Kreds omkring Roskilde vare annekterede til Kannekepræbender. Da den ovennævnte Kongetiende af Vigersted var bleven henlagt til Underholdning for Sognepræsten sammesteds, gav Kongen ved Brev af 16. November 1556 Forstanderen for Duebrødre Erstatning i Kongetienden af

¹⁾ Erslev og Møllerup, Danske Kancelliregistranter, S. 257.

²⁾ Rørdam, Hist. Kildeskrifter I, 490—1.

³⁾ Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2. R. II, 58—9.

Gadstrup Sogn¹⁾, maaske efter Hr. Gotskalks Ønske, da han jo allerede havde Præstetienden af samme Sogn. Han døde imidlertid ikke længe efter, d. 24. Marts 1557. En samtidig, der har optegnet hans Dødsdag, kalder ham »egregius et bonus vir«²⁾. Hans Lig jordedes i den lille til Duebrødre Hospital hørende Kirke, hvor en Ligsten over ham bar følgende Indskrift:

Hic sepultus est Dominus Gootskalcus Wedtzell, Canonicus Lundensis, Roschildensis, Economist hujus loci. Anno M. D. L. VII. Filius Abrami est³⁾.

Hr. Hans Henriksen, 1557—62, blev i Hr. Gotskalks Sted af Kapitlet valgt til Forstander for Duebrødre og modtog i Juni 1557 kgl. Stadfæstelse, hvorved han bl. a. forpligtedes til »at bo hos Domkirken udi Duebrødre«. Her var imidlertid ikke meget hyggeligt at bo. Et Syn, som den ny Forstander kort efter fik Lensmanden Herluf Trolle og nogle andre ansete Mænd til at optage, viser nemlig: de Huse, som de fattige beboede, vare Lerhuse med Straatag; Kirken eller Kapellet var i en elendig Tilstand, mange Stene vare udfaldne af Fundamentet, der fandtes hverken Hvælving eller Loft, og Taget duede ikke; den Gaard, hvori Forstanderen skulde bo, var ikke meget bedre; det bedste af Husene, der var »to Loft højt og muret mellem Stolper«, var nemlig aldeles »taglamt og saare ufærdigt inden i«, og Laden »havde stor Hjælp hehov«. Det lader altsaa til, at de ved Kongens ovenomtalte Brev af 1547 beskikkede Synsmænd kun daarlig havde røgtet deres Gjerning. Hr. Hans Henriksen tog imidlertid med Kraft fat paa Bygningernes Restauration; Kapellet forsynede han, foruden andre Forbedringer, med Stentag og Loft,

¹⁾ Bricka, Kancelliets Brevbøger 1556—60, S. 54.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. III, 492.

³⁾ Marmora Danica II, 309, hvor der dog er et Par Fejl i Indskriften, som her ere rettede. Jvfr. Kirkehist. Saml. 3. R. V, 405 f.

og i Gaarden opførtes nogle ny Bygninger, og de gamle istandsattes¹⁾.

Den nævnte Forstander, der altsaa havde ikke ringe Fortjeneste af Duebrødre, er især bekjendt for sin Virksomhed som Biskop Ove Billes meget betroede Sekretær; som saadan blev han Kannik i Aarhus, og senere fik han, støttet af den mægtige Billeæt, forskellige andre gejstlige Forleninger, saasom et Kanonikat i Roskilde og Vikariater i Kjøbenhavn og Bergen. Nogle historiske Optegnelser af ham, særlig et Udtog af den da lidet kjendte skibyske Krønike, vise hans Omhu for Fortidens Minder. Han døde 9. Novbr. 1562 »i Duebrødre« og begravedes i Roskilde Domkirke, hvor Ligstenen over ham endnu findes²⁾.

Knud Pedersen, 1562—9, fik den 10. November 1562 kgl. Stadfæstelse paa »det Kannikedømme Duebrødre« i Roskilde, med Forpligtelse til at »opholde og forsørge de fattige Folk, som der indskikkes, og fattige Degne efter Fundatsens Lydelse, som derpaa gjort er, med tilbørlig Underholdning, saa der ingen Brøst paakommer³⁾«. Han beholdt denne Forlening indtil sin Død 10. Maj 1569. Da han i denne Tid først var Slotskriver i Kjøbenhavn og havde hele Skaanes Toldvæsen under sin Bestyrelse, og senere (1567) blev Borgmester i Kjøbenhavn, skulde man ikke tro, at han kunde have resideret i Roskilde. Det kan dog bemærkes, at en Datter af ham, Margrete, der døde 2. Febr. 1565, findes begravet i Roskilde Domkirke⁴⁾. Men om deraf kan slutes, at Faderen da har boet i Duebrødre Gaard, maa vi lade staa hen. — Om denne i sin Tid ret mægtige og indflydelsesrige Mand, der imidlertid neppe udmærkede sig ved Karakterens Hæderlighed, er der for øvrigt meddelt saa udførlige Efterretninger i Ny kirkehist.

¹⁾ Rørdam, Hist. Kildeskrifter I, 493 f.

²⁾ Rørdam, anf. Skr. I, 387 ff., hvor der er meddelt udførligere Efterretninger om ham.

³⁾ Registre over alle Lande Nr. 8. Fol. 274.

⁴⁾ Løffler, Gravstene i Roskilde, S. 21.

Saml. III, 658 f., og i min Kbhvn.s Univ. Hist. I, 657 f., samt hos Nielsen, Kbhvn.s Hist. og Beskrivelse III, 186 f., at det maa være nok at henvise dertil. Hans Bestyrelse af Duebrødre karakteriseres i den nedenauførte Bestalling for hans Eftermand.

Hans Lauritsen, 1569—74, der blev fornævntes Efterfølger, maa ikke sammenblandes med den langt mere bekendte Kannik, Mester Hans Lauritsen i Roskilde, der døde 1557. Følgende Kongebrev giver Oplysning om hans Beskikkelse:

Hans Lauritzsenn fik Befalinge att were Forstander for the Hospitaler vdj Roskylde.

Wij Frederich etc. Gjør alle witterligt, at efftherthj wij ere kommen vdj wisse forfaring, att thend renthe og Inndkomme, som ligger til Dubrødre, thend Helligaandt Hospital vdj Roskilde och til Spidalsbiere, och er forordineritt til fattiges ophold, her til er møgit foruennndt til wnøtte och misbrug; Tha paa thett same renthe egien maa komme til Gudtz Eheris formerelse, och bruges fattige Studenter och Scholebørn och andre Gudtz Lemmer, ther ingen hielp haffuer, til vnderholding, ere wij tilsindtz ther paa med thett første att lade giøre en Ordning och Schick, som altid her effter skall bliffue holdet, huor fore wij haffue tiltroedt och befallit, och nu med thette wortt obne breff tiltroe och befale Oss Elsk^e Hans Lauritsen, Cannicke vdj Roskilde Domkircke, att skulle were Forstandere for for^{ne} Hospitaler, och skall hand haffue fuldmacht wbehindrit och wden huer mandtz giensigelse att mue bortfeste alle the thiender, som ther tilligger, huem som mest ther aff wille giffue, wanseendes huad Breffue, som Forstanderne for same Hospitaler her till ther paa wdgifuet haffuer, och thett giøre the fattige saa nøttigt, som hannem mest mueligt er. Skall hand och siidenn opbere same affgift med ald anden renthe och rettighed, som hører til for^{ne} Hospitaler, och thet foruende the fattige til beste,

effther thend schick och ordning, wij ther paa giørendes och ordinerendes wordet; dog skall Dorothe Heroldtz nyde thend renthe och rettigheed aff Spidalsberg hindes liiffs tiid, som hinde ther aff forlendt och forschreffuit er. Cum inhibitione solita. Datum Frederichsborg thend xj Augusti A° Mdlxix¹⁾.

Som dette Kongebrev viser, var det Tanken at udvide Duebrødre Hospital med de Midler, der hidtil havde ligget til Helliggesthus og S. Jørgens Hus. En kongelig Fundats, hvorved Foreningen fuldbyrdedes, samtidig med at der gaves Regler for den udvidede Virksomhed, som Duebrødre Stiftelse fremtidig skulde øve, udstedtes den 24. August 1570²⁾.

I Indledningen til samme udtaler Kongen, »at eftersom vi formærke, at vore Forfædre, desligeste Biskopper og andre gudfrygtige Mennesker af et godt Betænkende og kristeligt Forsæt have udlagt og givet noget deres Gods og Ejendom, fattige gamle Folk, som tilforn haver ført et godt, ærligt Levned, saa og fattige Skolepersoner i vor Kjøbsted Roskilde til Gavn og Bedste: da efter vi ere komne i Forfaring, at samme Gods og Rente formedelst onde og gjerige Menneskers Nytte og Fordel er kommen udi stor Misbrug, og paa det forskrevne Gods og Rente igjen maa komme til sit rette Brug, Gud allermægtigste til Lov, Pris og Ære, og fattige, nødtørftige Mennesker til Gavn, Bedste og Bistand, have vi gjort derpaa saadan en Skik«. —

Først skulde Duebrødres, Helliggesthuses og Spidalsbjerghuses Rente og Gods forenes (disse Stiftelsers Gods specificeres). Af dette Gods skulde 16 gamle og værdige Personer underholdes i deres Levetid, samt 1 Hører, 19 Degne (ældre Skoledisciple) og 4 Primsinker af Roskilde Domscole have deres Kost. Da det imidlertid var at

¹⁾ Registre over alle Lande Nr. 10, Fol. 259.

²⁾ Den er trykt i Engelstofts Univ. og Skole-Annaler 1810. I., 169—87, men ikke saa korrekt, som ønskeligt var.

forudse, at disse 40 Personer ikke kunde underholdes af de tre nævnte Stiftelsers Gods og Rente, henlagde Kongen endnu Kirketienden af 4 Sogne dertil, samt en aarlig Afgift i Mel fra Harritsborg Mølle, som laa til Roskildegaaard, idet Mølleren tillige forpligtedes til at male frit for de fattige. Duebrødre Gaard med Tilliggelse skulde være »en ret Sted og bekvem Vaaning for de fattige«. Inventariet sammesteds skulde uformindsket afleveres fra den ene Forstander til den anden. I Skovene omkring Roskilde maatte de fattige altid, naar Olden var, bekomme fri Olden til 200 Svin samt 200 Læs Ved og 20 Læs Gjærdsel. For at de kunde have Fisk til Nødtørft, tillagdes dem Kronens Part i Svogerslev Sø; og da der var ringe Eng til Duebrødre og Spidalsbjerg, og slet ingen til Heliggesthus, udlagdes »et Stykke Eng af den vestre Ende udi Rørsøen paa 20 Læs Hø, hvilket altid herefter skal være kvit og frit uden Afgift til de fattige«.

Hver af de ovennævnte 40 Personer skulde daglig have to Maaltider god Mad, tre Retter til hvert Maaltid, og tre Potter Øl [hver] om Dagen. De af »Degnene«, som kjendtes duelige dertil, skulde skiftes til »hver Søndag at prædike Evangelium udi Duebrødre for de fattige«. Men ved alle Højtider, og naar Sakramentet uddeltes, skulde Sognepræsten ved Domkirken eller hans Medtjener, Kapellanen, gjøre Tjeneste. To af de Degne, som nød Underholdning, og som ikke selv havde Sogne [hvor de gjorde Degnetjeneste], skulde med to af Primsinkerne altid synge i Kirken, naar Tjenesten holdtes.

Sjælands Biskop og Domkirkens Prælater, Kirkeværger, Kanniker og Sognepræst, der i det hele havde Stiftelsen under deres Varetægt, skulde have Magt til at udvælge en gudfrygtig Dannemand, residerende Kannik i Roskilde, der ikke var gjerig, men havde et godt Rygte af de fattige; denne skulde oppebære Stiftelsens Rente, forestaa de fattige og aarlig aflægge Regnskab. Naar han var udvalgt, skulde de sende ham til Kongen for at faa dennes Stad-

fæstelse. Fandtes han uduelig eller forsømmelig, kunde de ovennævnte Tilsynsmænd afsætte ham. Som Løn skulde Forstanderen have et Læs Korn, Rug og Byg, og den tiende Penge af alt Stedsmaal (Indfæstning) og Sagefald (Bøder). Desuden skulde han have »al Avlen af Duebrødre kvit og fri, uden alt Regnskab«, men til Gjengjæld være forpligtet til, uden Udgift for de fattige, at holde de fornødne Folk til deres Betjening. Indtægten af sit Præbende i Kapitlet beholdt han ubeskaaren. Halvdelen af Bekostningen ved Bygningernes Vedligeholdelse skulde Forstanderen selv afholde, »efterdi han er Kannik og ikke skal besværes med anden Kannikegaard at holde vedlige«. Den anden Halvpart skulde de fattige bekoste, ligesom hele Omkostningen ved Kirkens Vedligeholdelse.

Stiftelsens Gods og Tiender skulde være saa fri som Adelens eget Arvegods og ikke svare Skat eller Tynge. Hvis Indtægterne gjorde det muligt, eller der tillagdes noget mere af Godtfolk, skulde Tallet paa de Skolepersoner, der nød Kosten, forøges¹⁾.

Om Kanniken Hans Lauritsen, der blev Stiftelsens Forstander i dens udvidede Skikkelse, bemærkes 1571, at han ansaas for særlig godt kjendt med Præbendegodsets »Lejlighed«²⁾, altsaa, med andre Ord, ansaas for en Mand med Sands for det praktiske Livs Forhold. Dette har maaske ogsaa givet Anledning til, at han blev valgt til Kirkeværge for den ene Side af Domkirken³⁾, og har saa

¹⁾ Da der samtidig ad anden Vei blev truffet Foranstaltninger for, at Præbendebesidderne ved Roskilde Domkirke kunde underholde et større Antal fattige Skoledisciple (Hofman, *Fundationer VII*, 313—15; jvfr. Rørdam, *Kbhvns Univ. Hist. IV*, 216—7), bleve saadanne særlig godt stillede ved Roskilde Skole, især da ogsaa Degneembederne i Byen og i en vid Kreds udenomkring den besørgedes af Hørere eller Disciple fra Skolen. Blandt Disciplene, som havde Kosten i Duebrødre, nævnes 1616 en som »Deputator« (Kirkehist. Saml. 3. R. II, 690).

²⁾ Ny kirkehist Saml. IV, 166—7.

³⁾ Rørdam, *Hist. Kildeskrifter 2. R. II*, 63.

formodentlig (1574) frasagt sig Bestyrelsen af Duebrødre, som han dog en Del Aar efter atter overtog (s. ndf. S. 514).

Mag. Niels Olufsen Halveg, 1574—77, stammede formodentlig fra den adelige Slægt Halveg, der i sin Tid havde haft Repræsentanter, der vare knyttede til Roskilde Bispesæde¹). Selv regnedes han dog ikke for Adelsmand, idet det vel er gaaet ham som andre Descendenter fra adelige Slægter, der, paa Grund af Uformuenhed til at holde Adelskabet oppe, i Tiden nærmest efter Reformationen gled ud af Adelsstanden, og hvorfra da en Del gik ind i den studerede eller gejstlige Stand. — Ifølge en nu næsten udslett Gravskrift i Roskilde Domkirke var Niels Olufsen (ell. Olsen) Halveg født o. 1534 paa Halsnæs, ved Isefjordens Udløb i Kattegat²). I et Document fra 1457 nævnes »Jæpp Halvægge af Raarup« paa Halsnæs³); mulig da denne har været en af Niels Olufsens Forfædre. Det kunde bemærkes, at den sidstnævnte kun ved højtidelige Lejligheder benyttede Efternavnet Halveg; sædvanlig skrev han sig: Niels Olsen⁴).

Hans Gravskrift melder, at han først var Discipel og siden i 5 Aar Hører ved Roskilde Skole. Det er ikke usandsynligt, at han er den Niels Olufsen, der 1558 af Dronning Dorothea anbefaledes til Universitetet til Nydelse af Kost og Underholdning med de andre Studenter i Hel-

¹) Nævnes kan saaledes: Roskilde-Kanniken Olaus Johannis († 1491), hvis nu tildels ødelagte Gravsten bærer Halveg-Vaabnet, en væbnet Arm i Skjoldet og paa Hjelman (Løffler, Gravstene i Roskilde, S. 7). Slægtens mest bekendte Mand, Niels Pedersen Halveg, en af Christiern II's hengivne Tilhængere, kom, om man vil, ogsaa i Forhold til Roskilde Bispestol, men rigtignok som Biskop Lage Urnes Fjende. Biskoppens bitre Klage over, at Niels Pedersen havde plyndret Bispestolens Gaarde, Bistrup og Svenstrup, er meddelt i Ny kirkehist. Saml. VI, 148 ff. Jvfr. Allen, Aktstykker til Chr. II's og Fred. I's Hist., S. 451 ff.

²) Løffler, Gravstene i Roskilde, S. 37.

³) H. Knudsen, Danmark i Middelalderen, S. 104.

⁴) Se t. Ex. Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2. R. II, 71.

liggesthus¹⁾. Den 13. Aug. 1563 blev han immatrikuleret ved Universitetet i Vittenberg²⁾. Formodentlig har Roskilde Kapitel forsynet ham med Rejsepenge. I Vittenberg udgav han 1564 et Digt, i Anledning af at hans fordums Lærer M. Anders Lauritsen, Rektor ved Roskilde Skole, havde Bryllup med en Datter af M. Peder Povlsen, Lektor og Præst ved Domkirken sammesteds. Digtets Titel er:

Carmen Gratulatorium ad doctissimum et integerrimum Virum M. Andream Laurentium, Canonicum et Ludimoderatorem in inclyta urbe Roschildia, contrahentem matrimonium cum pudicissima Virgine, Anna, filia reverendi Viri M. Petri Paulini, Theologi et Pastoris ad S. Lucium, scriptum gratitudinis in Præceptorem ergo a Nicolao Olao Halvegio. Witebergæ. Excudebat Johannes Crato. Anno MDLXIII³⁾.

I Vittenberg tog Niels Olufsen Magistergraden. Det er neppe tvivlsomt, at han er den »Magister Nicolaus Roschildensis«, der ifølge Peder Hegelunds Kalenderoptegnelser i August 1565 aflagde et Besøg i Leipzig, men derfra atter vendte tilbage til Vittenberg⁴⁾. Da han Oktober s. A. stundede hjemad, udgav et Par af hans Landsmænd, Povl Pedersen Aalborg og Anders Lemvig, der havde studeret sammen med ham i Vittenberg, et lille Skrift i latinske Vers for at sige ham Farvel og ønske ham en lykkelig Hjemkomst til Fædrelandet⁵⁾.

¹⁾ Rørdam, Kbhvn.s Univ. Hist. I, 236, Note 2.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. I, 475.

³⁾ Af dette Digt findes en Afskrift (med Zwergius's Haand) i Thottske Saml. 472. 4to. Bag i Skriftet findes nogle Smaavers af Andreas Nicolai og Wilhelmus Nicolai til deres »Præceptor carissimus«.

⁴⁾ Magazin til den danske Adels Hist. S. 79.

⁵⁾ Προσεμνητιον scriptum eruditione et pietate ornatissimo viro M. Nicolao Olai Halvegio, amico et conterraneo suo singulari, Witebergæ in patriam abeunti, mense Octobri, a Paulo Petri Aalborgensi. Witebergæ 1565. 4to. Heri findes ogsaa et Digt med Overskrift: »Ornatissimo viro, doctrina præstanti M. Nicolao Olai Halvegio, amico suo carissimo, ... Andreas Lymuicus Cimper«.

Ikke længe efter at M. Niels Olufsen var kommen tilbage, blev han 1566 Rektor ved Roskilde Skole efter den ovennævnte M. Anders Lauritsen. Man har endnu den Tale, han holdt ved Embedets Tiltrædelse. Den udkom senere i Vittenberg under Titel:

Oratio de necessaria scholarum conservatione et studiis doctrinarum in his fideliter propagandis carmine Elegiaco scripta et recitata a Nicolao Olao Halvegio, cum susciperet gubernationem Scholæ Roschildensis. Vitebergæ 1569. 4to.

Skriftet er tilegnet Prælater og Kanniker i Roskilde Kapitel (følgende nævnes: Hans Skovgaard til Skovgaard, Niels Kaas til Taarup, Kantor M. Oluf Offesen og Hofpræst M. Niels N. Colding) til Tak for, at de havde understøttet Forfatteren under hans Studeringer. Han siger bl. a.

Præbuitis uos mihi liberales
In meis sumptus studij ad Albim,
Cum uiderem te, Viteberga, sedes
Grata Camoenis.

Den 1. Maj 1567 forlenedes M. Niels Olufsen, Skolemester i Roskilde, med et Kannikedømme sammesteds, som den ulykkelige Dr. Hieronymus Thenner, forhen Kongens tyske Kansler, havde forbrudt¹⁾. Da Rektorens økonomiske Stilling saaledes var bleven forbedret, indtraadte han samme Aar i Ægteskab med Gyde Esbernsdatter, ved hvem han blev Fader til en stor Børneflokk. Det er ikke usandsynligt, at hans Hustru var en Datter af den 1561 afdøde Vikar ved Roskilde Domkirke, Hr. Esbern Olufsen²⁾.

Det var formodentlig Skolegjerningen, der gav M. Niels Olufsen Halveg Anledning til at sysle med dansk Prosodi, hvorved hans Navn har faaet en vis Mærkelighed. Her om har M. Hans Michelsen Ravn sunget:

¹⁾ Nye Danske Mag. VI, 217, hvor M. Niels Olufsen dog med Urette gjøres til Rektor i Odense.

²⁾ Løffler, Gravstene i Roskilde, S. 101.

Om Rhjmekonsten først blant os i vore Lande

Halveggius skref lit, men siden gaf for sande

Her Peder Præst af Fyn en bedre smag der paa,

Saa mand den Rhjmekonst kand rettere forstaa¹⁾.

I »det danske Sprogs Rimekunst«, et Haandskrift forfattet af Peder Jensen Roskilde, Præst i Vester-Hæsing i Fyn (1627), gives nogle faa Prøver af Halvegs nu tabte Arbejder, ligesom vi oplyses om, at han ogsaa har komponeret Melodier til Sange²⁾. Han har altsaa været den første Banebryder for en kunstmæssig Syslen med det danske Sprog. Forøvrigt var hans Forfattervirksomhed paa Latin. Lyskander ejede følgende Skrift af ham, der nu synes tabt:

Oratio ad Deum æternum pro juventute Scholæ
Roschildensis. Hafn. 1570³⁾.

Efter at være udvalgt af Biskoppen og Kapitlet til Forstander for Duebrødre Hospital, og efter under 14. Maj 1574 at have faaet kongelig Stadfæstelse herpaa, fra-traadte M. Niels Olufsen Rektorembedet⁴⁾. Aaret efter forlenedes han tillige med Spidalsbjerg, da Herolden Frants Hispaniers Enke Dorothea, som i mange Aar havde haft denne Forlening, nu var død⁵⁾. Stillingen som Forstander for Duebrødre opgav han dog efter 3 Aars Forløb, og levede siden som residerende Kannik i Roskilde⁶⁾. Da Kongen 1578 æskede Universitetets Erklæring om, hvem der passelig kunde tilforordnes den gamle Biskop Hans Gaas i Trondhjem som Medhjælper i Embedet, var M. Niels

¹⁾ Hist. Tidsskrift 4. R. IV, 562. 576.

²⁾ Nyerup og Rahbek, Bidrag til den danske Digtekunsts Historie II, S. VII. IX.; paa sidstnævnte Sted anføres 1ste Vers af et dansk Digt, med Overskrift: »Symphonia M. Nicolai Halv. canonici qvondam Rosch«.

³⁾ Rørdam, Klavs Lyskanders Levned, S. 289.

⁴⁾ Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2. R. II, 54 ff Bloch, Roskilde Domskoles Historie I, 41 f.

⁵⁾ Danske Mag. 3. R. III, 249.

⁶⁾ Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2. R. II, 64. 71.

Olufsen i Roskilde en af de Mænd, Professorerne henvendte deres Tanker paa¹⁾. Da det kom til Stykket, blev dog en anden Mand valgt til hin vanskelige Stilling i det fjerne Norden. — Efter at M. Niels Olufsen 1585 havde tilegnet den udvalgte Prins Christian (IV) sin

Libellus de patefactione divina, carmine heroico,
Hafniæ 1585,

blev der ifølge kongelig Befaling gennem Hofpræsten Christoffer Knoff, der tillige var Kantor i Roskilde Kapitel, udbetalt ham 20 Daler af det kgl. Rentekammer²⁾. Det er vistnok den samme, nu forsvundne Bog, som M. Niels forærede Kapitlet i Roskilde, og hvorom den Notits er bevaret, at han 1585 af Domkirkens Værge Lauge Beck fik udbetalt 20 Daler som Present for en Bog, som han havde skjænket Kapitlet. Da Sognepræsten i Roskilde, M. Morten Pedersen, 1589 havde udgivet sit Skrift »Biskop Absalon og Her Esbern Snares Herkomst« og overrakt Kapitlet et Exemplar deraf, fik M. Niels Olufsen det Hverv som »Vicarius Capituli« at bringe Forfatteren en Gave af 50 Daler³⁾.

I sin Alders 56. Aar døde M. Niels Olufsen Halveg den 18. Oktober 1590. Hans Ægteskab med Gyde Esbernsdatter, som i mange Aar overlevede ham (hun levede endnu 1619) var velsignet med 11 Børn (4 Sønner og 7 Døttre). Over tre af Børnene, der døde i en tidlig Alder, ligesom over Faderen og Moderen, findes der Gravskifter i Roskilde Domkirke⁴⁾. Af hele Børneflokken er dog kun 1 bleven videre bekendt, nemlig Dr. med. Esbern Nielsen, der døde 1648 som praktiserende Læge i Kjøbenhavn⁵⁾. — I Aaret 1632 havde denne en Retssag for det akademiske Konsi-

¹⁾ Danske Mag. VI, 334.

²⁾ Danske Saml. I, 96.

³⁾ Bloch, Roskilde Domscoles Hist. I, 42.

⁴⁾ Løffler, Gravstene i Roskilde, S. 35—7. 103. St. Friis, Roskilde Domkirke S. 235—7.

⁵⁾ Ingerslev, Danmarks Læger og Lægevæsen I, 307.

storium med sin Svoger Richert Mechelborg fra Roskilde. Sagens Akter give adskillige Oplysninger om M. Niels Olufsen Halvegs Familie. Man ser bl. a. deraf, at en af hans Døtre var bleven gift med den nævnte Richert Mechelborg, en anden med Jørgen Busk, Vinhandler i Kjøbenhavn og Besidder af et Vikariat i Roskilde (begge Ægtefolk døde i Pesten 1619), en tredie med Borgmester Søren Fox i Roskilde¹⁾.

Dr. med. Mads Povlsen, 1577—79, der siden 1566 var Kannik i Roskilde, fik 25. Febr. 1577, efter forud at være udvalgt af Prælater, Kirkeværger, Kanniker og Sognepræster i Roskilde, kgl. Stadfæstelse som Forstander for Duebrødre Kloster. Han døde imidlertid allerede 11. Januar 1579²⁾. En udførlig Fremstilling af hans Levned, der var rigt paa Omskiftelser, findes i min Kbhvns. Univ. Hist. II, 536—40. — Til denne Forstanders Tid hører følgende Kongebrev, hvorved Stiftelsens Ombygning paabydes, hvilket da vel maa antages at være sket.

Wii Frederich etc. Giøre alle witterligt: Efftherdj wj komme vdj forfaringe, att Duebrødre Hospital schall were møgit forfaldenn, och att ther er en ringe Platz till the Fattige att legge vdj och till anden theris notthorfft, Tha haffue wj aff wor synderlig gunst och naade wndt och tilladt, och nu met thette wort obne breff wnde og tillade, att Hospitals mestere sammestedtzt mett hederlig Capittels Raad och samtøcke maa lade bygge vdj samme hospital ett nytt hus aff guod fast bygning och till dess behoff bruge och bekomme hues forraad, pendinge och fetallie, the Fattige aff forleden aarringe indtill nu haffue till offuers forbeholdenn. Tisligeste haffue wj naadigst wndt, beuillgit och tilladt, att Hospitals mestere, som nu er eller her

¹⁾ Konsistoriets Kopibog, 1632—46, Fol. 1 ff

²⁾ Hos Løffler, Gravskrifter i Roskilde, S. 33 og Tavle 25 findes Ligstenen over ham. Gravskriften findes allerede trykt hos Th. Bartholin, *De medicina Danorum domestica*, p. 371.

effther komendis worder, maa her epther aarligen altiid bekomme och lade opbere wor och kronens part aff thienden aff Siuff och Røruppe Sogner, och thend for hans thien-niste quit och frj nyde och beholde, dog att hand schall were forpflicht, nar for^{ae} nye hus vdj hospitallit er opbygd, samme hus met anden bygning vdj Closterit att holde wed lige och macht, och sig epther Fundatzens liudelsze skicke och forholde vdj alle maade. Giffuet Frederichs-borg 24 Martij 1577¹⁾.

Hans Leyel, 1579—87, var en Søn af den bekjendte Sander Leyel, Tolder ved Øresund samt Kjøbmand og Borgmester i Helsingør, af skotsk Adelsslægt, der under Christian III var en Mand af Anseelse og Indflydelse († 25. Febr. 1560); Moderen hed Elline Davidsdatter²⁾. De havde i det mindste tre Sønner, af hvilke de to, David og Frederik, bleve større Handelsmænd i Helsingør, medens Sønnen Hans gav sig til Studeringerne. Han var endnu meget ung, da Faderen udvirkede, at han 12. Sept. 1558 fik Livsbrev paa et Kannikedømme i Roskilde, med den Bemærkning, at naar »Hans Sandersøn« ikke studerede ved noget Universitet, skulde han residere ved Domkirken³⁾. Det varede imidlertid en Række Aar, inden han tog Bolig i Roskilde. I Foraaret 1570 finde vi ham immatrikuleret ved Universitetet i Leipzig⁴⁾. Da han uden Tvivl havde arvet Formue efter Faderen⁵⁾, behøvede han ikke at haste med Afslutningen af sine Studeringer.

Først efter at have erhvervet en ret anseelig Lærdom vendte han hjem. Den 24. Oktober 1574 havde han i

¹⁾ Sjølandske Tegnelse XIII, 257.

²⁾ Hist. Tidsskrift V, 448 ff.

³⁾ Bricka, Kancelliets Brevbøger 1555—60, S. 205.

⁴⁾ Ny kirkehist. Saml. II, 518.

⁵⁾ Han omtales 1581 som Ejer af nogle Boder i Farvergade i København (Nielsen, Kbhvn.s Diplom. I, 490).

Roskilde Bryllup med Karine Dankertsdatter¹⁾. At han har været afholdt af Universitetets Professorer, skjønnes af følgende Notits i Universitetets Regnskab for 1574: »Givet for 2 Øxne, som Professorens skjænkede Hans Leyel til sit Bryllup — 16 gode Daler«. 1579 blev han Forstander for Duebrødre. Da han allerede i over 20 Aar havde været Kannik, var han avanceret op til et af de bedste Præbender²⁾. Men han blev tidlig svagelig, og da han ønskede Fritagelse for Bestyrelsen af Duebrødre, og i den Anledning havde henvendt sig til Kansler Niels Kaas, skrev denne 6. Februar 1587 til Kapitlet i Roskilde, »at den Dannemand Hans Leyel, Kannik udi Roskilde Domkirke, haver tidt og ofte tilforn (saa vel som nu) ladet give tilkjende, hvorledes han paa det ottende Aar haver været med Duebrødre beladet, som han udi des midler haver forestaaet, og han nu formedelst megen Skrøbelighed og Svaghed finder sig saare meget besværet, samme Tjeneste længer at kunne forestaa«. Kapitlet anmodes derfor om at være ham behjælpelig til at blive forløvet fra Tjenesten til Paaske³⁾. Det er da sikkert ogsaa sket. Men Hans Leyel overlevede kun en kort Tid denne Forandring. Han døde nemlig den 31. Maj 1587 og jordedes i Roskilde Domkirke. Ligstenen, som hans Hustru lagde paa hans Grav, er nu tabt, men den skønne Indskrift paa samme er dog bevaret⁴⁾.

Hans Leyel efterlod sig et smukt Eftermæle som en mild og godgjørende Mand. Saaledes fortæller Professor Hans Olufsen Slangstrup lejlighedsvis i sin store Kommentar til Prædikerens Bog, hvor saa meget fra alle Sider er

¹⁾ Hegelunds Kalenderantegnelser (mscr.): »Nuptiæ celebratæ Roeschildiæ M. Johannis Legellii et D. Johannis Andreæ«. Hans Leyel var neppe Magister; i alt Fald kaldes han ellers aldrig saaledes.

²⁾ Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2 R. II, 63—5.

³⁾ Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2 R. II, 71—2.

⁴⁾ Aftrykt hos Løffler, Gravstene i Roskilde, S. 103 f. I det første Ord er her dog en meningsforstyrrende Fejl; for Viro skal der nemlig læses: Vivo.

samlet, at Hans Leyel under sin svære og langvarige Sygdom gjorde det Løfte, om Gud bevarede hans Liv, at tage nogle flere Skoledegne ind i Duebrødre, end Fundatsen bød. Og da det blev noget bedre med ham, forøgede han paa egen Bekostning virkelig Tallet — »*numerus pauperum auxit, quem speramus fore diuturnum*¹⁾«.

I sit Ægteskab havde Hans Leyel flere Børn; to, Alexander og Elline, der døde som Børn (1582), ligge begravede i Roskilde Domkirke²⁾; to Sønner bleve voxne, Alexander, der blev Rektor i Helsingør³⁾, og Dankert, der blev Læge i Kjøbenhavn⁴⁾. Hans Leyels Enke ægtede siden den bekendte M. Jon Jakobsen Venusinus, hvis Levned er skildret i Kirkehist. Saml. 3. R. I, 241 ff. Hun overlevede ogsaa sin anden Mand og døde i Kjøbenhavn 1610⁵⁾.

Da Kapitlet efter Hans Leyels Død forespurgte hos Kongen, om han vilde forordne nogen, der i Henhold til Fundatsens Bestemmelse, sammen med de beskikkede Tilsynsmænd kunde overvære den forestaaende Aflevering af Duebrødre Hospitals Inventarium, blev der under Datum: Silkeborg 7. August 1587, svaret, at Kongen overlod til Kapitlet at tilkalde hvem af »de højlerde« og af deres egen Midte, som det ansaa for egnede til denne Forretning⁶⁾.

Hans Lauritsen, 1587—90. Efter Hans Leyels Død kom den tidligere (S. 502) nævnte Kannik Hans Lauritsen

¹⁾ In Ecclesiasten Salomonis, id est Conciones ad populum Hebræum habitas, ut ad veram, æternamque beatitudinem perueniatur, *αἰτιολογία* in regia Academia Hafniensi proposita a Johanne Olai Slangendorpio, sacrarum literarum professore ordinario. Hafn. 1590, p. 446.

²⁾ Løffler, Gravstene i Roskilde, S. 34.

³⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. IV, 335 f.

⁴⁾ Ingerslev, Læger og Lægevæsen i Danmark, I, 338. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 257—8 268. 279. Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. III.

⁵⁾ Resen, Inscriptiones Hafn. p. 137—8.

⁶⁾ Sjælandske Tegnelser XVI, 222.

til i et Par Aar igjen at bestyre Duebrødre¹⁾, formodentlig fordi der ikke var nogen anden, som egnede sig dertil. Det var nemlig ikke enhver, der var skikket til den med Stiftelsen forbundne store økonomiske Virksomhed. I Begyndelsen af Aaret 1590 fratraadte han dog atter Forretningen. Han døde den 5. December 1592. Hans Hustru Barbara Andersdatter, Datter af den theologiske Professor Dr. Anders Lauritsen (Roskilde), der tidligere havde haft sin Virkekreds i Roskilde (som Rektor og senere som Lektor ved Domkirken), overlevede ham og ægtede siden Dr. Hans Povlsen Resen²⁾.

Christoffer Nielsen, 1590—1602, var ikke som hans Forgjængere Kannik, men kun Vikar ved Domkirken. Som saadan havde han 15. September 1585 aflagt den befaledede Ed³⁾. Han kaldes sædvanlig Skriver (paa Ligstenen: scriba ecclesiæ), hvad noksom antyder den Vej, ad hvilken han var kommen frem. Formodentlig støttede det ham, at han var besvogret med Forgjængeren. Han var nemlig gift med Else, en Datter af M. Peder Povlsen, der havde været Sognepræst og Lektor ved Domkirken, hvis ældre Datter, Anne, var gift med den ovennævnte Professor Anders Lauritsen og Moder til Kanniken Hans Lauritsens (anden?) Hustru, ovennævnte Barbara Andersdatter⁴⁾. Til lige var Christoffer Nielsen ved sit Giftermaal bleven Svoger til M. Povl Pedersen, daværende Vikar i Roskilde og Lærer for Frederik II's yngre Søn, Hertug Ulrik, og siden ligesom Faderen (ovennævnte M. Peder Povlsen) Sognepræst ved

¹⁾ Den kgl. Stadfæstelse paa hans Valg er dat. Silkeborg 6. August 1587. Den er ganske efter samme Formular som Bestallingen for M. Niels Olufsen Halveg i Hist. Kildeskrifter II, 54—6.

²⁾ Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. II, 620. III, 482. 573. En Søn af Kanniken Hans Lauritsen var Laurits Hansen, der i et Dokument af 10. Okt. 1614 omtales som »ærlig og velforstandig Karl« (Danske Selskabs Membraner i Rigsarkivet).

³⁾ Script. Rer. Dan. VI, 604.

⁴⁾ Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. I, 550. II, 620.

Roskilde Domkirke. I den kgl. Stadfæstelse, som Christoffer Nielsen under 7. Marts 1590 modtog, hedder det¹⁾:

»Da efterdi der er nu ingen residerende Kannik, som dertil kan være tjenlig, og os elskel. Christoffer Nielsen, Vicarius udi Roskilde Eomkirke, nu er udvalgt og kjendt god for at skulle bruges til Forstander for Duebrødre Hospital, og han nu haver været hos vores tilforordnede og fuldmægtige og dennem paa vore Vegne gjort sin Ed, da have vi af vor sønderlige Gunst og Naade bevilget og samtykt . . . Christoffer Nielsen at være Forstander for Duebrødre Hospital« (osv.).

Som Patron til S. Jørgensbjerg Kirke lod Christoffer Nielsen en ny Klokke støbe til denne Kirke, som følgende Indskrift viser:

Christopher Niels(en) Forstandere i Due-Brødre loed
thenne Klokke støbe til Spidals Biergs Kirke. Anno
1597 Goes mich Burchard Gelbgieser²⁾.

Han døde den 24. Marts 1602, formodentlig bortreven af Pesten, som da hærgede Landet. Hans efterlevende Hustru, Else Pedersdatter, lod i Roskilde Domkirke lægge en Ligsten over ham og sex Børn, der maaske vare døde omtrent samtidig³⁾. Senere ægtede hun M. Jakob Jakobsen Wolf, der var Lektor ved S. Knuds Kirke i Odense. Her døde hun i sit 48de Aar⁴⁾. Af hendes Børn med Christoffer Nielsen levede maaske kun Datteren Anne, der 1606 blev gift med M. Daniel Knoff, Kompastor og Lektor ved Roskilde Domkirke⁵⁾.

Hr. Samuel Povlsen, 1602—5, er uden Tvivl den Samuel Noviomagus, som allerede i en lang Række Aar

¹⁾ Sjølandske Registre Nr. 13, Fol. 132 f.

²⁾ Marmora Danica II, 292.

³⁾ Løffler, Gravstene i Roskilde, S. 43. Steen Friis, Roskilde Domkirke, S. 241.

⁴⁾ Løffler, a. St. Jvfr. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. X, 176. Den der fremsatte Tvivl bortfalder ved den af Løffler meddelte Indskrift.

⁵⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. V, 425—6.

havde været Besidder af S. Lucii Alters Vikariat ved Roskirke, som hans Fader, den fra Christian III's Historie bekendte Hofpræst M. Povl Noviomagus, med kgl. Bevilgning havde aftraadt til ham 1558, da Sønnen neppe var mere end 6—7 Aar gammel, paa den Betingelse at han skulde holdes til Studeringerne¹⁾. Den for Vikarerne sædvanlige Ed har Samuel Noviomagus dog først aflagt efter Faderens Død, paa en Tid, da han selv faktisk kunde gjøre Fyldest i Stillingen²⁾. Formodentlig har han været Præst et eller andet Sted, inden han den 14. April 1602 fik Kongebrev paa at være Forstander for Duebrødre Hospital, »til saa længe Vi anderledes tilsigendes vorder«³⁾. Hans Bestalling betegner ham som residerende Vicarius, og den indeholder samme Bemærkning som ovennævnte Christoffer Nielsens, om at der for Tiden ikke var nogen residerende Kannik, som egnede sig for Bestillingen. For øvrigt vide vi ikke noget om hans kortvarige Virksomhed.

Hr. Niels Jensen (Roskilde), 1605—11, var en Broder til Præsten i Jersie, Hr. Dines Jensen (Fader til den bekendte M. Jens Dinesen Jersinus). Han blev 1592 i en moden Alder Student fra Roskilde Skole og snart efter Hører sammesteds⁴⁾. Da Præsten M. Villum Lauritsen ved Frue Kirke i Roskilde døde 17. Okt. 1593⁵⁾, er Niels Jensen formodentlig strax bleven udset til hans Efterfølger, da der var en Enke, som skulde forsørges. I alt Fald underskrev han den 19. November s. A. den Ed, som Vikarerne ved Domkirken plejede at aflægge⁶⁾, idet han vistnok har faaet det Vikariat, hvormed M. Villum

¹⁾ Zwergius, Det Sjølandske Clerisie, S. 456. Jvfr. Rørdam, Hist. Kildeskrifter 2. R. II, 627. Om S. Lucii Alter se smst. S. 69. Hos Zwergius kaldes det urigtig S. Luciae Alter.

²⁾ Script. Rer. Dan. VI, 604. Eden ses at være aflagt efter 1571.

³⁾ Sjølandske Registre Nr. 14, Fol. 360—1.

⁴⁾ Gjellerup, Jens Dinesen Jersin, S. 13.

⁵⁾ Løffler, Gravstene i Roskilde, S. 81. Han omtales i et Dokument af 7. Juni 1563 som Vikar i Roskilde (Langeb. Diplom.).

⁶⁾ Script. Rer. Dan. VI, 604.

havde været aflagt, og derpaa blev han Præst, som det synes først i Begyndelsen af Aaret 1594. Den 18. August s. A. ægtede han saa Formandens Enke¹⁾.

Uden at opgive sit Præsteembede modtog han efter Hr. Samuels Død Valget som Forstander for Duebrødre Hospital, hvorpaa han den 29. August 1605 fik kgl. Stadfæstelse, »til saa længe Vi anderledes tilsigendes vorder«. Heri betegnes han kun som »residerende Vicarius«²⁾. Vi vide imidlertid med Vished, at han fremdeles var Sognepræst ved Frue Kirke; thi som saadan var han en af Præsteskabets deputerede ved Tronfølgerhyldingen 1610³⁾. Aaret efter døde han.

Fra denne Forstanders Tid af finde vi jevnlige Exempler paa kgl. Forskrifter for Skolepersoner, der skulde have Kosten i Duebrødre. Saaledes følgende Brev:

Her Niels Jensen, Forstandere wdj Duebrødre Closter, fick Breff Jørgen Marckussøn anrørendis.
Christianus 4.

Wor gunst thillforn. Wiider, att wij naadigst haffuer beuilget neruerende breffuier Jørgen Marckusen att mue wdj Duebrødre Closter der wdj wor Kiøbsted Roschild indtagis. Thj beder wij ether och wille, at naar j her med besøgis, I da hannem der wdj for^{ne} Duebrødre Closter annammer, forordnendes hannem wnderholding lige med andre Degne der sammestedtz, saa well som och beforder [hannem] till itt Degnekald wdj det første Sogen, som bliffuer leddig aff thennom, som ligger till Skolen der sammestedtz. Thermed etc. Haffniæ thend 24. Septembris Anno 1605⁴⁾.

¹⁾ Bloch, Roskilde Domstoles Hist. II, 33.

²⁾ Sjælandske Registre Nr. 15, Fol. 47. Brevet findes trykt, men uden Datering hos Friis Edvarsen, Skjelskørs Beskrivelse, S. 631—2.

³⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. V, 430.

⁴⁾ Sjælandske Tegnelse XX, 45—6.

Under 1 Okt. 1606 paalagdes det Hr. Niels Jensen at indtage en Søn af Christoffer von Dresden blandt »de Degne, som holdes udi Duebrødre Kloster¹⁾«.

Hr. Hans Pedersen Vallø (Walløff), 1611—14, var født o. 1558, sikkert i Valløby, og var Hører ved Roskilde Skole fra 1585 til 1590, da han blev Sognepræst i Greve og Kildebrønde²⁾. Da der muligvis ikke har været nogen ordentlig Præstegaard i Greve³⁾, synes Hr. Hans Pedersen Vallø fremdeles at være bleven boende i Roskilde og derfra at have betjent sine for øvrigt temmelig fjerntliggende Sogne. 1610 var han en af Tune Herreds deputerede Præster ved Tronfølgerhyldingen⁴⁾.

Den 27. Marts 1611 fik »hæderlig og vellærd Mand, Hr. Hans Walløe, wohnhaftig udi Roskilde«, der var valgt til Forstander til Duebrødre Hospital, i Mangel af nogen dertil skikket residerende Kannik, kgl. Stadfæstelse paa Bestillingen, »til saa længe Vi anderledes derom tilsigendes vorder«⁵⁾. Præsteembedet beholdt han fremdeles, ligesom han blev boende i Roskilde til sin Død 3. November 1614.

Hans Hustru, Bodil Pedersdatter, med hvem han havde været gift i 22 Aar, stiftede siden, til bedste for de fattige i Greve, et lille Legat, der formodentlig endnu er i Virksomhed⁶⁾. Af deres Ægteskab levede ved Faderens Død kun en Datter, der blev gift med en studeret Mand, hvis Navn vi dog ikke med Vished kjende, men som formodentlig var Eftermanden i Greve og Kildebrønde, Hr. Mikkel Madsen (Butterup). I ethvert Tilfælde vide vi, at Datterens Mand lod i Frue Kirke i Roskilde lægge en endnu bevaret anseelig Ligsten over Svigerfaderen, med en lang latinsk

¹⁾ Sammesteds Fol. 108.

²⁾ Bloch, Roskilde Domskoles Hist. II, 33. III, 10.

³⁾ Om de forvirrede Forhold, der i alt Fald i en lidt tidligere Tid havde været i disse Sogne, se Ny kirkehist. Saml. V, 188 ff.

⁴⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 151.

⁵⁾ Sjølandske Registre Nr. 15, Fol. 332.

⁶⁾ Hofman, Foundationer VII, 367—8. Schack, Fundatser I, 252.

Indskrift, der indeholder en stærk Lovtale over ham¹⁾. — En af Hr. Hans Pedersen Valløs Disciple fra hans Lærertid i Roskilde har 1609 tilegnet ham et Skrift, der findes omtalt i Kirkehist. Saml. 3. R. V, 434.

Bertel Hansen Dalby, 1615—o. 42, var født i Dalby og var formodentlig Søn af Præsten Hans (Christoffersen) Mariager, Præst i Dalby og Tureby († 1576). Moderen var vistnok en Datter af Faderens Formand, Hr. Bertel Pedersen, Præst i Dalby og Tureby samt Provst i Faxe Herred († 1564). En Broder til Bertel Hansen var den Christoffer Hansen Dalby, der efter at have færdedes meget i Udlandet gik over til den reformerte Konfession og blev Præst i Zeitzheim i det Nassauske²⁾. En Søster til ham var gift med Hr. Knud Nielsen Nordrup, Præst i Kongsted, og var Moder til den bekendte Latinist, M. Bertel Knudsen Aqvilonius³⁾.

Efter at være bleven Student fra Roskilde Skole blev Bertel Hansen o. 1596 Lærer for den som Norges Statholder siden bekendte Jens Juel til Kjeldgaard, Søn af Herman Juel til Aabjerg, daværende Lensmand paa Gulland⁴⁾. Med dette unge Menneske drog han først til Greifswald, hvor de var i to Aar. Efter et kortere Besøg i Hjemmet drog de til Heidelberg, hvor de immatrikuleredes 6. Januar 1599⁵⁾. Her blev de til henimod Slutningen af Aaret 1600, da de rejste til Genf og siden til Frankrig⁶⁾. Den 10. December

¹⁾ Løffler, Gravstene i Roskilde, S. 81—2.

²⁾ Personalhist. Tidsskrift VI, 152 f.

³⁾ Se den i Kirkehist. Saml. 3. R. III, 242 opstillede Slægtforbindelse, som dog bør rettes efter ovenstaaende, idet der istedenfor den formodede Søn af Hr. Bertel Pedersen (Hans Bertelsen Dalby) bør sættes: en Datter gift med Hr. Hans Mariager. Jvfr. smst. S. 254—5. 258 o. m. fl. Steder.

⁴⁾ Hans Wandal, Ligprædiken over Jens Juel. Kbh. 1634. (Udtog i Molbechs Udgave af Christian IV's egenhændige Breve I, 385).

⁵⁾ Daae, Jo. Agricola Apoptegmata, p. XI.

⁶⁾ Det kunde dog bemærkes, at det i Ligprædiken over Jens Juel ikke udtrykkelig siges, at Bertel Hansen ogsaa var hans Ledsager i Genf og Frankrig.

1601 blev »Bartholomæus Johannis Danus« immatrikuleret i Padua sammen med Kjeld Krabbe, hvis Hovmester han da vel paa den Tid har været¹⁾. Vi vide ikke, hvor længe han overhovedet her færdedes ndenlands; men hans Rejser have kjendelig udstrakt sig over en længere Aarrække. Blandt hans Søstersøn Bertel Knudsen Aqvilonius's latinske Oder, der udkom 1609, findes en til Bertel Hansen Dalby, »der begræder Ove Juels Død«, sikkert en kjær Discipel (Broder til den ovennævnte Jens Juel). Ogsaa i Aqvilonius's senere Digtsamlinger findes flere til den »kjære Morbroder«²⁾. Efter Hjemkomsten blev han Hører ved Roskilde Skole³⁾. Den 26. April 1615 fik han kongelig Stadfæstelse paa at være Forstander for Duebrødre Hospital⁴⁾. I Bestallingen ytres intet om hans tidligere Stilling. 1631 forlenedes han med et af Domkirkens Vikariater⁵⁾. Kannik har han derimod ikke været, som det har været antaget⁶⁾. Den 28. Juni 1636 fik han kgl. Befaling om, naar der blev Plads, at indtage en gammel Baadsmand i Hospitalet⁷⁾. Paa den Tid har han altsaa endnu været i Funktion; men hvor længe derefter, er ikke saa let at sige, da hans Dødsaar ikke er bekjendt. I Aaret 1639 forekommer en Bertel Hansen, »Indvaaner i Roskilde«, der fik et Kongebrev angaaende en Fordring, han havde paa en Borger sammesteds⁸⁾; men om det er

¹⁾ Suhms Saml. II, 3, 8.

²⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. III, 255—6. 258.

³⁾ Kirkehist. Saml. 3 R. III, 266, jvfr. Bloch, Roskilde Domscoles Hist. II, 36, hvor det antydes, at han ogsaa var Hører, efter at han var bleven »Oeconomus« ved Duebrødre. I en gammel Fortegnelse (i Gl. kgl. Saml. 1073 Fol.) over Hørerne i Roskilde nævnes han dog ikke.

⁴⁾ Sjølandske Registre Nr. 16, Fol. 113.

⁵⁾ Han aflagde Eden 30. Juli 1631 (Scr. Rer. Dan. VI, 605).

⁶⁾ Bloch, anf. Skr. I, 50. Hans Navn findes ikke i den Fortegnelse over Kannikerne, som haves i Rigsarkivet.

⁷⁾ Sjølandske Tegnelse XXIV, 73.

⁸⁾ Sjølandske Registre Nr. 20, Fol. 161.

den Mand, vi her omhandle, maa henstaa som et Spørgsmaal, vi ikke kunne afgjøre. Blandt de af ovennævnte Bertel Knudsen Aquilonius udgivne latinske Breve fra Tiden omkring Aaret 1620 findes ikke faa til Bertel Hansen Dalby.

I Rigsarkivet findes et af Fugtighed medtaget Stykke, der formodentlig er skrevet med Bertel Hansens Haand og har til Titel: »Udcopie aff Duebrødre Hospitals Jordebog [effter] Majestetens befaling forsendt til Cantzeliætt 10 Maji 1628«. Da det mulig kan være af Interesse, hidsætte vi Hovedsummen, hvormed Optegnelsen slutter:

Summarum over den ganske Jordebog, Husleje, Jordskyld og Tiender.

Penge: 55 Daler $1\frac{1}{2}$ Mk. Rug og Mel: 8 Læster $3\frac{1}{2}$ Pund 5 Skjepper. Byg: $14\frac{1}{2}$ Læster $4\frac{1}{2}$ Pund 10 Skjepper. Havre: 180 Tønder. Bolsvin: 3. Magert Svin: 1. Fodernødshold: 4. Lam: 36. Gjæs: 95. Høns: 126. Smør: $3\frac{1}{4}$ Tønde. Boghvedegryn: 4 Tdr. 1 Skp.

Angaaende Bertel Hansens Bestyrelse af Stiftelsen synes følgende Kongebrev af 21. Novbr. 1632 til Biskoppen og Kapitlet at aflægge et fordelagtigt Vidnesbyrd:

»Eftersom vi naadigst forfare, Duebrødres Indkomster at skal kunne formaa nogle flere Personer at underholde, end Fundatsen tilholder, efter den Qvota, som i Forstanderens Regnskab findes at være indført: da have vi efter saadan Lejlighed naadigst bevilget herefter udi forskrevne Duebrødre at maa underholdes og spises tredive Skolepersoner og tvende Hørere, hvorefter I Eder have at rette og forholde¹⁾«.

Formelt var denne Forstander ligesom hans Forgjængere (siden 1569) Patron til S. Jørgensbjerg Kirke; men da denne Kirke var knyttet til S. Ibs Kirke, som havde en anden Patron, og til Succentoriet ved Domkirken, som besattes af Kantoren i Kapitlet²⁾, saa betydede Kaldsretten i Realiteten

¹⁾ Engelstoft, Univ. og Skole-Ann. 1810, I, 188.

²⁾ Bloch, Roskilde Domskoles Hist. I, 49—50.

ikke meget, da Forstanderen for Duebrødre i sit Valg af Præst maatte rette sig efter højere Indflydelse.

Bertel Hansen Dalby var gift med Barbara Klavsdatter (Nicolai filia) Schavenia, der formodentlig var en Datter af Professor Klavs (Nicolaus) Lauritsen Skavbo († 1590). Er denne Formodning rigtig, var Bertel Hansen Svoger til M. Klavs Christoffersen Lyskander og andre bekendte Personligheder¹⁾. Og dette er maaske Grunden til, at »Hr. Bertel Hansen i Duebrødre« nævnes i Kjøge Huskors blandt dem, »som noget var vitterligt«, da dette sære Fænomen foregik i Lyskanders Nærhed²⁾.

To af Bertel Hansens Børn, Hans og Mogens Bertelsen, der døde henholdsvis 1618 og 1624 i en tidlig Alder, findes begravede i Roskilde Domkirke, hvor de Ligstene, Forældrene lagde over dem, endnu ere bevarede³⁾. Indskrifterne ere paa Latin, og paa den ene af dem oversættes Duebrødre ved »Fratres sine felle« (Brødre uden Galde), og Stiftelsen betegnes som »Collegium Roschildense suburbanum« (i Byens Nærhed).

Mag. Hans Lauritsen, o. 1642—54. Han var fra Slagslunde og blev 1623 Student fra Roskilde Skole; var derefter Hører sammesteds gennem alle 5 Klasser og som saadan Degn ved Domkirken (1625—6), rejste siden udenlands med Kapitlets Stipendium; kom hjem 1630 og blev Aaret efter Konrektor ved Roskilde Skole⁴⁾ og tog som saadan 24. Maj 1631 Magistergraden i Kjøbenhavn. Fra Nytaar 1632 blev han Skolemester for »Frøknerne« (Christian IV's Døtre med Kirstine Munk), men fik først under 25. Febr. 1633 Bestalling som saadan. Han skulde under vise sine Elever »ikke blot i Læsning og Skrivning, men ogsaa i Katekismus og Børnelærdom, saa og i andre gude-

¹⁾ Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. II, 489.

²⁾ Jvfr. Klavs Christoffersen Lyskanders Levned, S. 55 f.

³⁾ Løffler, Gravstene i Roskilde, S. 47. 50. St. Friis, Roskilde Domkirke, S. 228.

⁴⁾ Bloch, Roskilde Domscoles Hist. I, 33. II, 8. 36. III, 10. 21.

lige Øvelser«. Hans aarlige Løn var 150 Rdl., 2 Hofklædninger og fri Underholdning¹⁾. Under 9. Juni 1636 fik han Kongebrev paa det første ledige Kanonikat i Roskilde, med Tilføjelse, at naar han ikke mere var »i vor daglige Tjeneste«, skulde han residere ved Domkirken²⁾. Omtrent ved samme Tid blev han Lærer for Kongens uægte Søn; Ulrik Christian Gyldenløve, hvilken Stilling han beholdt til midt i Aaret 1640³⁾, da han tog Bolig ved sit Kanonikat i Roskilde og blev samtidig eller snart efter Professor Matheseos ved Gymnasiet sammesteds. Forstander for Duebrødre er han formodentlig bleven, inden han 29. November 1642 havde Bryllup med Bodil Brochmand, Datter af afd. Professor og Dr. theol. Hans Rasmussen Brochmand⁴⁾.

Hvad hans Styrelse af Duebrødre angaar, er kun bekjendt, at han 1645—6 med Kraft tog en af Stiftelsens Fæstere i Forsvar, som en Adelsmand, Frederik Pasberg, havde fængslet og ikke vilde give løs igjen, skjønt han havde faaet kgl. Befaling derom⁵⁾.

M. Hans Lauritsen døde den 9. Maj 1654. Hans ovennævnte Hustru ægtede siden Matthias Foss, der endte som Biskop i Aalborg.

Simon Vibe, 1654—58, var en Søn af den store københavnske Handelsmand og Borgmester Mikkell Vibe. Med sin Broder Christian blev han 1621 sendt til Skole i Stetin og kom i Huset hos Subrektor Ant. Walter⁶⁾. Som Student rejste han fra 1627 i henved 5 Aar udenlands, ledsaget af M. Christen Stovgaard. Efter Besøg i England og Frankrig forblev de i 4 Aar ved Universitetet i Stras-

¹⁾ Sjølandske Registre Nr. 19, Fol. 76.

²⁾ Sjølandske Registre Nr. 19, Fol. 415.

³⁾ Grundtvig, Meddel. fra Rentekammerarkivet 1872. S. 187. 188. M. Hans Lauritsen var i Funktion til 1. Maj 1640; hans Efterfølgers Bestalling er dat. 9. Juli s. A.

⁴⁾ Personalhist. Tidsskrift II, S. 310 Stamtavlen. IV, 248.

⁵⁾ Bricka og Fridericia, Chr. IV's egenhændige Breve VI, 153.

⁶⁾ Genealogisk og biografisk Arkiv, S. 85.

burg. Simon Vibes Moders Død foranledigede hans Tilbagekaldelse 1632¹⁾. Saa høre vi i en Del Aar ikke noget videre om ham. 1646 blev han af Kongen sendt til Sverig for om mulig at faa noget i Norge fundet Erts undersøgt, der antoges for guldholdigt²⁾. Da har han formodentlig allerede en Tid haft Ansættelse i det tyske og udenrigske Kancelli. Med Vished vide vi, at han 11. April 1650 betegnes som »vor tyske Kancelliforvandter« i et Kongebrev, hvorved en Gaard i Udlejre i Roskilde Len overdroges ham for den samme Afgift som den tidligere Besidder, Jeppe Lauritsen, havde ydet af den³⁾. Den 14. August 1652 fik han det Kannikepræbende i Roskilde Kapitel, som hans Kollega i det tyske Kancelli, Philip Bornemann, der nys var død, tidligere havde haft. 1654 blev han Forstander for Duebrødre, men fratraadte atter Stillingen i November 1658, da Krigens Elendighed gjorde det næsten umuligt at skaffe Underhold til de fattige og til Skoledisciplene⁴⁾. Sit Kannikedømme beholdt han indtil Roskilde Kapitals Opøsning 1666.

Jørgen Jensen, en Borger i Roskilde, blev valgt til Forstander for Duebrødre, da ingen af Kapitlets Medlemmer turde vove sig dertil, som følgende Brev viser:

Confirmation paa Jørgen Jensøn, Duebrødres Hospitals bestilling i Roeskild.

Fridericus Tertius.

G. A. V. at efftersom residerende Capitulares udj Roskilde domkircke etc. 1658 den 24. Decembr. paa osz elschl: hederlig och høylerd Doctor hans behag och voris naad: Ratification haffuer kaldet och antaget Jørgen Jensen, Indvohner i Roeskild, til Duebrødres Oeconomie at forestaa

¹⁾ Vinding, Acad. Haun. p. 352—3.

²⁾ Slangé, Christian IV's Hist. S. 1422.

³⁾ Sjælandske Registre Nr. 22, Fol. 316.

⁴⁾ Se nedenanførte kgl. Konfirmation af 25. Febr. 1661.

⁵⁾ Suhms Saml. I, 3, 111.

effter deris til hannem derpaa vdgifne breffs och bestallings vitløfftigere Jndhold, oc for^{ne} Doctor Hans Svane samme residerende Capitularers vdj forsk^r maader giorte forretning nu samtøct haffuer, huorpaa voris naad: Confirmation vnderd: ansøgis och begieris, oc liuder bemelte vdgifne breff och bestallung ord effter andet, som følger:

Wi vnderskreffne residerende Capitulares udj Domkircken til Roeskilde giører vitterlig, at efftersom (desz være) nu udj denne bedrøffuelige Krigs tid Bønderne offuer alt her i Landet merckeligen ruineris, och i synderlighed de bønder och tienere, som ligger til Duebrødre Closter, ere assignerede til visse Oberster oc til dennem contribuere alt, huis de aff sted komme kand, saa Closterit saaledis intet aff sin Landgielde kand bekomme, huorfore at hederlig och velfornemme Mand Simon Wibe, hertildags Forstander udj forbe^{lte} Duebrødre Closter, haffuer opgiffuet spissningen den 13. Novembris sidst forleden, effterdj stedet haffde ingen forraad mere forstreckning at giøre dermed samme spissning igien at optage, huorudoffuer icke allene de fattige, mens end ocsaa Skolernis Discipler udj største Elendighed maa geraade, efftersom en part aff dennem ere gandske arme och uden ald Middel, en part haffuer deris Forældre eller Venner udj de andre Prouincer, fra huilche de nu ingen bud kunde bekomme, saa det er att befrøcte, at forsk^{ne} Skoles Persohner schulle aff hunger och Vansmectelse forckomme, och mange der ud offuer bliffue foraarsaget icke allene at giffue sig fra Bogen och lade deris foretagende Studia fare, mens end ocsaa at begiffue sig til onde stycker og Idretter, der ved Gud at fortørne oc deris egen Velfert at forkaste, saa ocsaa Skolens gandsche ruin derpaa følge skulle etc. Da haffuer vi for voris Samvittighed skyld icke kundt vnderlade osz dette Werck alvorligen at antage och med ald fljyd der hen at trachte, huorledis samme Spissning igien kunde bringis paa foede, efftersom ingen iblant de residerende Canonicos befindis, som effter Fundatzen sig dette Werck kunde eller ville

paatage, er oss endelig forrekommen den erlig oc vellact och velfornemme Mand Jørgen Jensøn, Borger her samme-steds, som sig haffuer erbiudet aff sine egne Middel at giøre forstreckning til at optage forsk^{ne} Spissning nu strax igien och den siden continuere, indtil at stedit kand komme paa foede, och hand effter detz indkomst sin betaling kand anamme, desligeste forskaffue bønderne korn at saae udj tilkommendis Vaar, dog med saadan condition, at hand siden samme bestilling maa beholde, ald den stund hand den rigtig effter Fundatzen tilbørligen forestaar.

Da siunes oss, at vj iche i sin tid for Gud och den høye Øffrighed kunde det forsuare, dersom vj denne occasion lode forbigaae at føre Stedet igien udj sin Esse, som sig siden igien iche saa letteligen schulle offerere. For-modendis derfor, at effterdj den ærverdig, hederlig och høylerd Mand Doctor Hans Svane, Superintendent offuer Siellandtz Stifft, som dette ocsaa vedkommer, oc nu udj denne bedrøffuelige tids tilstand icke der om kand consuleris, hand dog worder dermed tilfridtz oc udj sin tid hielper til hans kongl: Matz: naad: Confirmation der paa at forhuerffue effter Fundatzen, anseendis, at den høieste fornødenhed med Skolen och Skolebørnenis Velfert her udj er interessarit og ingen videre forhaling kand taale.

Huorfore vj nu hermed paa velbe^{te} Domini Episcopi goede behaug och til hans kongl: Matz: videre Confirmation bevilge och samtøcke, at forsk^{ne} Jørgen Jensøn Duebrødre Closters Oeconomie sig nu strax paatager och i Morgen, som er Juledag, begynder at spise effter Fundatzen och effter den sedvanlige Taxt, och dette aff sine egne Middel continuere, indtil hand sin betaling aff Stedens Jndkomst kand bekomme, och detz imidlertid baade med Jndtegt och Udgifft søge Stedetz gaffn, alle Vahre indkiøbe effter det beste och nøyeste Land-kiøb. Huorimod hannem hermed Fuldmact giffues at oppebære fra denne dag alt, saa vit bekommis kand, aff Closteretz indkomst, baade Landgield, Tiende, Jordskyld och alt andet, baade visse och v-visse,

och derforø giøre Bispen och Capitulet rictig rede och Regnskab effter Fundatzen, dog Gaarder oc Tiender at bortfeste med de Residerende deris Vidskab och samtøcke. Sammeledis schal hand bønderne ved Loug och Ret forsvare oc ingen aff dennem forv-rette i nogen maader. Noch schal hand haffue fuldmact nu strax ved loulig Siun effter Fundatzen at lade annamme Duebrødre Closters Inventarium med Gaarde, Hauger, Tin, Kaaber, Jernfang, Træ-Vare, Duge, Lagen, Sengekleder, Heste, Kiør, Stude och andet effter den Fortegnelses Jndhold, som Simon Wibe der paa bleff leverit, der hand det aff sal: Mester Hans Lauridsen anammede. For saadan V-mag och besværing schal for^{te} Jørgen Jensøn niude alt, huis Forstanderen er tillagt effter Fundatzen, och ligesom hans formend tilforne hafft haffuer, medens och ald den stund hand udj denne bestilling forbliffuer och den samme trolig och tilbørlig forrestaaer. Til ydermere forsickring haffuer vj ladet trycke woris Capitels Zignet her neden vnder oc med voris egne hender vnderskreffuet. Signatum Roschilde Capitels Huusz den 24. Decembris Anno 1658.

L: S: Endwold Nielsen.

Hans Pedersøn Kallundborg.

Thomas Michelsøn Hein.

Da haffuer vj forbe^{te} Capitularers til for^{te} Jørgen Jensen vdgiffne breff och bestallung udj alle detz ord Clauseler och Puncter naad: confirmerit, fuldbyrdet oc stadfest, saa och hermed confirmerer, fuldbyrder oc stadfester. Forbydendis etc. Haffn: 25. Febr: 61.¹⁾

Alt, hvad vi vide om Duebrødre i den nærmest følgende Tid efter Krigen, vidner om Nød og Mangel; men det var jo ikke et Særkjende for denne Stiftelse alene; meget mere var det jo hele Danmarks sørgelige Lod.

¹⁾ Sjølandske Registre, Nr. 25, Fol. 61 ff.

Under 28. August 1661 udgik et Kongebrev til Roskilde Kapitel, der lyder saaledes:

»Vider, at vi naadigst tilfreds er, at de Sten, som nu findes ved den gamle øde Kirke, maa afbrydes og til bemeldte Duebrødres Gjælds Aflæggelse, saa vidt det tilstrække kan, sælges og anvendes¹⁾«.

I et Dokument, udstedt af Kapitlet 11. Decbr. 1665, hedder det: »Eftersom sidste Krigs Besværlighed haver foraarsaget stor Mangel baade hos Domkirken og Duebrødre Kloster, derved at Fjenden havde til sig annammet baade Domkirkens og Duebrødres Indkomst udi to ganske Aar, hvorpaa fulgte Misvæxt det tredie Aar, da og saare lidet var saaet: da haver vi af højtrængende Fornødenhed maattet optage af Domkirkens Hovedstole en Del til at erlægge til Duebrødre 1000 Sl. Daler, som Domkirken udi mange Aar haver været skyldig til Duebrødre, paa det Livsføde til fattige Skolebørn, som ellers intet i Fejdetiden havde at leve af, for disse Penge kunde bringes tilveje« (osv.)²⁾.

Omtrent fra samme Tid maa den udførlige Optegnelse om Roskilde Kapitel være, der efter en Afskrift med Dr. Jens Bircherods Haand (i Ny kgl. Saml. 1167. 4to) findes trykt i Suhms Saml. I, 3, 106 ff. Her angives den aarlige Indkomst af »Præbenda Duebrødre, som ligger til Duebrødre til Disciplenes Underholdning«, til 475 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 1½ Ott. — Endvidere hedder det:

»Hospitalet har ingen sær Præst, men skal Sognepræsten og Domkirkens Capellan, efter Friderici 2di Fundatz, gjøre tjeneste til alle Høytider eller naar nogen communicerer, og derfor nyder de Tiende af Hospitalet. Men ordinarie Søndags Prædiken gjør 16 Degne af Skolen, secundum ordinem, efter samme fundatz. Og som Hospitals-Kirke, som kaldis Duebrødre, er nedfalden, giøris nu denne

¹⁾ Sjælandske Tegnelser XXXVI, 184.

²⁾ Danske Samlinger, III, 261—2.

teneste aff Degnene i Graabrødre Kirke Kl. 12, da den tilforn skedde lige med Høymesse i Domkirken. Og er det at agte, at Duebrødre bestaaer aff 3 Corporibus: 1. aff Duebrødre Closter; 2. aff Hospitali S. Spiritus; 3. aff Spedalsk-bierge o: Hospitale S. Georgii.

Videre skulle vi ikke paa dette Sted gaa i Stiftelsens Historie, men kun bemærke, at en ny Fundats for denne udstedtes 19. Februar 1740¹⁾. Ved kgl. Reskript af 13. September 1841 blev det, efter Forslag af Sjælands Stiftamtmand og Biskop, bifaldet, at Duebrødre Hospital udvidedes med en særlig Stiftelse for aldrende Kvinder af Middelstanden²⁾. Som bekjendt har Stiftelsen i den nyeste Tid faaet en smuk, ny Bygning og synes under bedre økonomiske Vilkaar, end den vel nogensinde tidligere har haft, at kunne fremdeles under Duens Mærke gennem Aarhundereder blive et kjært Tilflugtssted for gamle og svage Mennesker. Maatte den altid være saa lykkelig at huse saadanne, som ere »Fratres (et sorores) sine felle«!

¹⁾ Trykt hos Hofman, Foundationer og Gavebreve VII, 276 ff. En Notits om Skoledisciplenes Tjeneste i Duebrødre ved dette Aarhundredes Begyndelse findes i Kirkehist. Saml. 3. R. IV. 663.

²⁾ Ny Collegial-Tidende 1841, Nr. 49.